

Cumhuriyet... Halk Partisi ve demokrasi

HASAN BÜLENT KAHRAMAN

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 75. yılını kutladığı şu sıralarda yalnız Türkiye'de değil, dünyanın birçok yerinde cumhuriyet kavramı ve onun devletle olan ilişkisi tartışılmaktadır. Bu tartışmanın arkasında yer alan en önemli iki öge, Sovyet-

ler Birliği'nin temsil ettiği merkezîyetçi devlet kavramının sona ermesiyle, Fransa'nın sahip çıktığı jakoben cumhuriyetçilik olgularının gelişen koşullar karşısında zayıflamasıdır. Buna son dönemde Rusya'da yaşanan krizin devlet-kapitalizm-demokrasi çizgisinde yorumlanması da eklenmiştir. Bütün bu çerçeve cumhuriyet-demokrasi kavramını bir kez daha gözden geçirmeyi zorunlu kılmaktadır. Elbette asıl üzerinde durulması gereken şey ise hukuk devleti-demokrasi ilişkisidir.

Özellikle Rusya'da yaşanan kriz bu doğrultudaki bir tartışmanın başlangıç noktasını oluşturabilir. Bilindiği üzere Rusya son 10 yılda kapitalizmle demokrasiyi eşzamanlı olarak kurmaya çalışmıştır. Bugünkü kriz önce demokrasinin mi, yoksa devletin mi kurulmasının daha işlevsel olacağını sordurmaktadır. Böylesi bir soruyu

yanıtlayabilmek 'hukuk devleti' kavramıyla demokrasi arasındaki ilişkiyi irdelemekle mümkündür.

Kabul etmek gerekir ki, demokrasi özlem ve tartışmalarına karşın Rusya'da son 10 yılda yapılan şey yeni bir jakobenliktir. Bir sivil zorlamanın ciliz mevcudiyetine karşın bugün de merkezdeki bir çekirdek elit yeni bir sisteme geçiş iradesini elinde bulundurmaktadır. Yapılmak istenen ise sistemin hukuk devleti kuralları içinde oluşturulmasıdır. Belki yasal düzeyde bu sonuca erişildiği de söylenebilir, ama bunun yeterli olmadığı artık bellidir.

Bu model, öte yanda yer alan ve aşağıdan yukarıya örgütlenmeye dayalı İngiltere geleneğine karşı Fransız jakoben geleneğiyle örtüşmektedir. Sonuç ise geç yirminci yüzyılda birbirinden ayrı düşünülemez olacak olmasına karşın hukuk devleti varlık ve egemenliğinin demokrasiyi de kurmak anlamına gelmeyeceğinin bir kez daha kanıtlanmasıdır. Bunun altında yatan en önemli neden demokrasinin ve o temel üstünde yükselmiş devletlerin aslında liberal bir geleneğe tekabül etmesidir. Liberal gelenek önce günün kendi koşulları içindeki bir demokrasinin oturtulması, hukuk devletinin o gelişmeyi zorunlu kılan çerçeve içinde hazırlanmasıdır. Bu hukuk devleti kavramının jakoben, demokrasi kavramının li-

beral bir geleneğe yaslanmasıdır.

Türkiye'nin sorunu da odur ve o olmuştur. Liberal hiçbir geçmişi bulunmayan bir toplum önce devleti, sonra 'hukuk devleti'ni kurmak istemiş ve bu süreci demokrasinin temellendirilmesinin yeterli koşulu olarak algılamıştır. Oysa bu ikisinin bir ve aynı şey olmadığı açıktır. Belki demokrasi hukuk devletinin varlığını öngerektirmekte, fakat yalnızca hukuk devleti demokrasi için yeterli olmamaktadır. O kadar ki, aslında demokrasinin alt kavramları olan, laiklik gibi öğeler bu mantık içinde devletin alt kavramları olarak algılanmaktadır.

Cumhuriyetin içine yerleştiği bu sistematığın önce 'sol' bir süreç olarak okunup, daha sonra aşılması da başlı başına bir tartışma konusudur. Nitekim CHP de zaman zaman bunu insiyaki olarak izlemiş ve 1995'te olduğu gibi kökenlerindeki çağrışımlar itibariyle yanlış gibi dursa da 'yeni sol' gibi bir kavrama sığramayı zorunluluk saymıştır. O arayış aslında daha liberal bir sistematığı kurmanın arayışıdır ve gerçek odur. Liberalizmi ayıklanacak yanlarını çitiktan sonra bir felsefe, demokrasiyi bir kültür ve solu bir ideoloji olarak benimsemek zaruridir. Bu, ayrıca da, hukuk devletinin demokrasî sınırları içine taşınması, önceliğin, hukuka dayalı da olsa devlete değil, demokrasiye verilmesidir.